

- obrazovaniya. Sbornik materialov konferenczii. Seriya "Symposium", Vy`pusk 23, SPb. : Sankt-Peterburgskoe obshchestvo, S. 358-364.
8. Levinas, E`., 1998. 'Vremya i drugoj. Gumanizm drugogo cheloveka (Time and another. Humanism of another person)', SPb. : Vy`sshaya religiozno-filosofskaya shkola, 265 s.
  9. Maslovskaya, TI., 2002. 'Dialog v obrazovanii kak vozmozhnost` preodoleniya ada togo zhe samogo (Dialogue in education as an opportunity to overcome the hell of the same)', *Filosofiya obrazovaniya. Sbornik materialov konferenczii. Seriya "Symposium"*, Vy`pusk 23, SPb. : Sankt-Peterburgskoe obshchestvo, S. 364-369.
  10. Makhlin, VL., 1995. 'Ya i Drugoj. Stoki filosofii "dialoga" XX veka (Me and the Other. Drains of the philosophy of "dialogue" of the XX century)', SPb.
  11. Mikhajlov, FT., 2003. 'Samoopredelenie kul`tury`. Filosofskij poisk (Self-determination of culture. Philosophical Search)', Moskva : *Indrik*, 272 s.
  12. Smirnov, SA., 2004. 'Praktikuemy`e modeli social`no-gumanitarnogo obrazovaniya (Practiced models of social and humanitarian education)', *Prepodavanie social`no-gumanitarny`kh disciplin v vuzakh Rossii: problemy` i perspektivy`*, red. LG. Ionin, Moskva : *Logos*, S. 153-170.
  13. Frank, SL., 1990. 'Nepostizhimoe. Ontologicheskoe vvedenie v filosofiyu religii (Incomprehensible. Ontological introduction to the philosophy of religion)', *Sochineniya*, Moskva : *Pravda*, 607 s.
  14. Khabermas, Yu., 2001. 'Vovlechenie drugogo. Ocherki politicheskoy teorii (Involvement of another. Essays on Political Theory)' SPb. : *Nauka*, 380 s.

DOI 10.33930/ed.2019.5007.19(1)-3

УДК 137.014.5:316.285

**РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ КОНФЛІКТУ:
ЕВОЛЮЦІЯ ВІД СУСПІЛЬСТВА ЗНАНЬ ДО СУСПІЛЬСТВА
ПОРОЗУМІННЯ**

*HIGHER EDUCATION DEVELOPMENT IN CONFLICT
CONDITIONS: EVOLUTION FROM KNOWLEDGE SOCIETY TO
UNDERSTANDING SOCIETY*

**С.О.Терепищій
Г.В. Хоменко**

Актуальність дослідження. Однією з головних проблем сучасної цивілізації є відсутність порозуміння між людьми. Надмірна орієнтація на прагматичні цінності в сучасному суспільстві призвела до девальвації первинних начал людської природи, забуття одвічних принципів гуманізму та людиноцентризму. Відтак людина опинилася у пастці власного самолюбства, пихатості, невміння рахуватися із думкою

Urgency of the research. One of the main problem of modern civilization is the lack of understanding between people. Excessive orientation on pragmatic values in modern society has led to the devaluation of the primordial principles of human nature, the forgetting of the eternal principles of humanism and antropocentrism. Therefore, the person was trapped of his own self-esteem, arrogance, inability to take into account the opinion of

членів найближчого оточення, що призвело до появи значної кількості насильницьких конфліктів. Існування масштабних організацій з підтримки миру та безпеки у глобальному світі, підписання міжнародних угод і меморандумів не в змозі компенсувати дефіцит людської духовності, солідарності та миролюбства. Через це з року в рік все більша частина вчених намагається довести, що досягнення миру в усьому світі потребує більш глибокого його осмислення – не лише як відсутності відвертих вбивств, а й як сукупності таких показників як соціальна справедливість, індекс щастя, міжособистісна довіра, а також високий розвиток галузей освіти і охорони здоров'я.

Постановка проблеми.

Наявність такого амбіційного проекту як "суспільство знань" суттєво додало оптимізму усім, хто вірить в те, що жага до знання може витіснити насильство у локальних і глобальних масштабах, врешті-решт переконати людство у доцільності відмови від насильства незалежно від того які, здавалося б, благі наміри воно не переслідувало. Інша частина вчених, будучи скептиками, одногосно стверджує, що насильство неможливо перемогти, адже воно споконвічно супроводжувало розвиток людської цивілізації. На їх думку, ідея вічного миру це не більше ніж утопія, яка не може втілитися у суворій реальності повсякденного життя. Відповідно, її корисність полягає лише в тому, що про неї здатні мріяти лише філософи. Тож в межах даної роботи буде здійснена спроба відповісти на дане запитання – чи реально досягти порозуміння у сучасному світі, в якому конфліктність вже сприймається як певна норма, і якщо так, що для цього потрібно?

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема позитивного впливу освіти на суспільство в умовах конфлікту входить у сферу наукових інтересів вчених у галузі соціальної філософії,

members of the immediate environment, which led to the emergence of a large number of violent conflicts. The existence of large-scale peace and security organizations in the global world, the signing of international agreements and memoranda are not able to make up for the shortage of human spirituality, solidarity and peace. As a result, more and more scientists are trying to prove that achieving worldwide peace requires a deeper understanding of it - not just as absence of homicide, but also as a set of indicators such as social justice, happiness index, interpersonal trust, and high development of education and health care.

Target setting. The presence of such an ambitious project as a "knowledge society" has significantly added optimism to anyone who believes that the desire for knowledge can displace violence on a local and global scale, ultimately convincing humanity of the expediency of giving up violence, even if a person pursues good intentions. Other part of scientists, skeptics, unanimously, argue that violence cannot be defeated, since it accompanied the development of human civilization on the every period of evolution. In their view, the idea of eternal peace is nothing more than a utopia that cannot be embodied in the harsh reality of everyday life. Accordingly, its usefulness is only that philosophers can dream of it. Therefore, this paper will attempt to answer this question - is it realistic to reach an understanding in the modern world in which conflict is already perceived as a certain norm, and if so what is required?

Actual scientific researches and issues analysis.

The problem of the positive impact of education on society in conflict is within the scientific interests of scholars in the field of social philosophy, philosophy of education, the

філософії освіти, серед яких найбільш помітними є К. Маклін, М. Зембілас та З. Бекерман завдяки їх колективній монографії "Освіта миру в конфліктних та постконфліктних суспільствах: порівняльні перспективи" (2009). Не менш ґрунтовним у даному контексті видається зміст докторської дисертації І.Ф. Пачеко "Конфлікт, постконфлікт та функції університету: уроки Колумбії та інших збройних конфліктів" (2014), а також зміст наукової праці Дж. П. Ледерака "Розбудова миру. Стале примирення в розділених суспільствах" (2019).

Постановка завдання.

Ключове завдання даної роботи – сформувати авторське бачення стратегії розвитку освіти в умовах конфлікту, а також довести, що проект суспільства знань, з його перевагами і недоліками, може бути реалізований не на шкоду людству лише як перший крок у будівництві суспільства порозуміння. Подібне суспільство неможливо досягнути, його можна лише збудувати власними зусиллями.

Виклад основного матеріалу. Розбудова суспільства на засадах миру є неможливим без генерування та впровадження ефективною стратегією розвитку вищої освіти. Освіта, що репрезентує світоглядно-ціннісні принципи гуманізму, демократизму, толерантності, діалогізму є потужним інструментом у консолідації конфліктного суспільства, його поступової трансформації у суспільство порозуміння. У зв'язку із цим роль вчителя у процесі миробудівництва важко переоцінити. На жаль, більшість політиків надають перевагу фінансуванню короткотривалих проектів, де певні матеріальні зиски можуть бути отримані за мінімальний період часу. Це, напевно, є однією з головних стратегічних помилок, які призводять до вкрай негативних наслідків.

most prominent of which are K. McLean, M. Zembilas and S. Beckerman thanks to their collective monograph "Education for Peace in Conflict and Post-Conflict" Societies: Comparative Perspectives "(2009). No less thorough in this context is the content of the doctoral thesis IF. Pacheco "Conflict, Post-Conflict, and the Functions of the University: Lessons from Colombia and Other Armed Conflicts" (2014), as well as the content of J. Lederak's scholarly work "Peacebuilding. Sustainable reconciliation in divided societies "(2019).

The research objective. The key objective of this paper is to formulate the author's vision of the strategy of development of education in conflict, and to prove that the project of a knowledge society, with its advantages and disadvantages, can be implemented not only to the detriment of mankind, but as a first step in building a society of understanding. It is impossible to achieve such kind of society, it can only be built by our own efforts.

The statement of basic material. Peacebuilding in society is impossible without generating and implementing an effective higher education development strategy. Education representing the ideological and value principles of humanism, democracy, tolerance, dialogue is a powerful tool in the consolidation of a conflict society, its gradual transformation into a society of understanding. In this regard, the role of the teacher in peacebuilding cannot be overestimated. Unfortunately, most politicians prefer to finance short-term projects where certain material benefit can be obtained in a minimum period of time. This is probably one of the major strategic mistakes that can cause extremely negative consequences.

In general terms, peace can be compared with a kind of humanitarian deposit that is long-term oriented. Its main dividend is the stable development of a society in which the confidence of

У загальних рисах мир можна порівняти зі своєрідним гуманітарним депозитом, що орієнтований на довготривалу перспективу. Його основним дивідендом є стабільний розвиток суспільства у якому в якості метафоричної відсоткової ставки виступає довіра окремих громадян один до одного. Тобто, чим більшою є соціальна довіра у суспільстві, тим більше ймовірність того, що війна не зачепить територіальної цілісності певної держави. Під рівнем довіри мається на увазі підтримка державних інституцій влади з боку пересічних громадян, а також міжособистісна довіра у питаннях віросповідання, етнічних та ціннісно-світоглядних відмінностей. Університети мають збільшувати рівень довіри у соціумі, тим самим виступаючи за оптимістичним сценарієм засобом профілактики, а за песимістичним – інструментом постконфліктної реабілітації суспільства. Проте для цього потрібно регулярно збільшувати державні інвестиції у її розвиток, не апелюючи виключно до грантової системи фінансових надходжень.

Висновки. В межах даної роботи було доведено, що вища освіта здатна зменшити кількість конфліктів у глобальному і локальному вимірах, а у перспективі – наблизити людство до табування насильства як такого. Зробити це під силу саме педагогам, тому що вони можуть наочно продемонструвати у навчальному процесі наскільки важливою є повага до прав кожної людини, її поглядів та цінностей, а також відмова від фанатизму та радикалізму. В університетах мають готувати не просто соціальних персонажів, які матимуть певні практичні вміння, а, в першу чергу, духовно розвинених особистостей, які сповна усвідомлюватимуть, що життя людини – є найвищою цінністю незалежно від кольору шкіри, гендерної приналежності чи ідеологічних міркувань.

individual citizens in each other acts as a metaphorical interest rate. That is, the greater the social trust within society, the greater the likelihood that war will not affect the territorial integrity of a particular state. The level of trust implies the support of state institutions of power from the side of ordinary citizens, as well as interpersonal trust in matters of religion, ethnic and value-based differences. Universities should increase the level of trust within society, thus advocating as a means of conflict prevention according to optimistic scenario or social rehabilitation according to pesimistic scenario. However, public investment in its development should be steadily increased beside grant financial infusions.

Conclusions. *In the framework of this paper, it was proved that higher education is able to reduce the number of conflicts in the global and local dimensions, and in the future – to bring humanity closer to the taboo of violence as well. It is up to teachers to do this because they can clearly demonstrate in the educational process how important respect for each person's rights, views and values, as well as the rejection of bigotry and radicalism is important. Universities should prepare not just social characters who have specific practical skills, but first and foremost, spiritually evolved individuals who will fully realize that human life is the highest value, regardless of human skin color, gender or ideological considerations.*

Ключові слова: цивілізація, конфлікт, освіта, суспільство знань, миробудівництво, порозуміння.

Key words: civilization, conflict, education, knowledge society, peacebuilding, understanding.

Актуальність теми. Сучасна цивілізація глибоко вражена кризою непорозуміння. Про це свідчить значна кількість соціальних конфліктів, які впродовж останніх десятиліть вирують у різноманітних точках земної кулі. У той час як найбільш розвинені країни світу готуються до початку 2020 року із амбіційними економічними планами на майбутнє, у таких країнах як Колумбія, Сирія, Туреччина, Україна, Індія, Пакистан, Ізраїль, Палестина, Лівія досі продовжуються військові протистояння, що призводять до систематичної загибелі місцевого населення.

На перший погляд може бути неочевидним зв'язок між вищою освітою та військовими протистояннями, що обумовлені соціальними конфліктами, оскільки традиційно освітня галузь виконує функції, які пов'язані з розвитком інтелектуального потенціалу людини. В умовах будь-яких соціальних негараздів, спричинених війною, освіта зазвичай сприймається як дещо другорядне, адже своєрідну першість у цьому плані посідає безпека членів суспільства, що, у випадку зовнішньої агресії, досягається за рахунок боєздатності місцевих військових підрозділів. Однак, на цю проблему можна подивитися й під іншим кутом зору.

Постановка проблеми. Якщо зброя може забезпечити примирення шляхом вбивства сотень або тисяч людей, то університет сприяє стабілізації миру без кровопролиття, шляхом науково-обґрунтованого аналізу причин того чи іншого конфлікту, а також фахового визначення потенційних шляхів його нівелювання. У першому випадку конфлікт може знову бути відтворений через певний період часу, знову забравши чималу кількість людських життів, в другому – це апріорі неможливо, оскільки вплив здійснюється на корінь проблеми, а не на його “паростки”. Ще більш вагомою є місія університетів у процесах миробудівництва – переході від нестійких та тимчасових домовленостей про припинення вогню між конфліктними сторонами до дійсного і стабільного порозуміння. Виходячи з цього, дана стаття переслідує наступну мету – визначити певні аксіологічні орієнтири стратегії розвитку вищої освіти як інструменту миробудівництва на основі існуючих наукових концепцій, що присвячені гармонійному розвитку індивіда в умовах нестабільної економічної та соціокультурної реальності сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед провідних закордонних фахівців, які займаються вивченням проблематики миробудівництва у сфері вищої освіти, не можна оминати доробок К. Макліна, М. Зембіласа та З. Бекермана, а саме їх колективну монографію “Освіта миру в конфліктних та постконфліктних суспільствах: порівняльні перспективи” (2009) [15]. Не менш ґрунтовним у даному контексті видається зміст докторської дисертації І.Ф. Пачеко “Конфлікт, постконфлікт та функції університету: уроки Колумбії та інших збройних конфліктів” (2014) [16], а також зміст наукової праці Дж. П. Ледерака “Розбудова миру. Стале примирення в розділених суспільствах” (2019) [5]. В науковому просторі України даний дослідницький напрямок на даний час перебуває на стадії зародження, зважаючи на незначну кількість існуючих публікацій в яких висвітлюється саме проблематика миробудівництва як такого.

Окремо слід зазначити, що авторами даної роботи, попередньо було підготовлено ряд інших наукових праць у яких було досліджено суміжні проблеми розвитку вищої освіти в контексті миробудівництва, що у певній мірі лягли в основу написання рукопису цієї статті [8, 9, 13, 19]. Частина з цих робіт була сформована у вигляді тез та успішно апробована на низці міжнародних наукових конференцій, що відбувалися впродовж 2019 року. У кожній з них були проаналізовані певні аспекти, що у сукупності складають єдиний алгоритм функціонування вищої освіти у її безпосередньому відношенні до миробудівництва. Однак, у жодній з них не йшла мова про суспільство знань – його переваги і недоліки у перспективі розв'язання конфліктів.

Постановка завдання. Основним завданням даної роботи є обґрунтування переваг та недоліків концепції “суспільства знань” з позиції філософського аналізу, співставлення цієї концепції з феноменом “суспільства порозуміння” на основі застосування методології контент-аналізу, оперування експериментально-індуктивним і аналітико-інтерпретативним методами дослідження, що наближають нас до цілісного розуміння проблеми розвитку освіти в умовах конфлікту.

Виклад основного матеріалу. Переходячи до викладу основного матеріалу даного дослідження, у якості цитати хотілося б навести вислів професора філософії та соціології Паризького університету Е.Морена: “Навчати розумінню математики або іншій подібній дисципліні – це одне, а навчати людському розумінню – зовсім інше. У цьому полягає власне духовна місія освіти: навчити розумінню між людьми як умові та гармонії інтелектуальної і моральної солідарності людського роду” [6, с. 78]. Вчений досить чітко підкреслив, що місія освіти в національному та глобальному контекстах не може вичерпуватися лише поширенням знань від вчителя до учня або ж від викладача до студента. Її роль є набагато глибшою, адже саме соціальний інститут освіти має повноваження для гармонізації сучасного суспільства, що потерпає від перманентного насилля, відчуження, нетерпимості. Причини подібних явищ варто шукати у вимірі сприйняття людиною навколишнього світу, розуміння або нерозуміння нею усіх тих явищ, які відбуваються навколо.

Як зазначає український вчений, філософ В.Кремень: “Людство дуже багато знає, проте багато чого вже не в змозі зрозуміти. Трагедія полягає в тому, що ми не усвідомлюємо, не розуміємо світ, що змінюється. На сьогодні розуміння – це складний процес міжособистісної взаємодії в світі, в якому вирішальна сила належить інформації та знанням. Інформація, якщо вона належним чином концептуалізована і передана, несе зрозумілість, але цього недостатньо для розуміння. Існує два типи розуміння: інтелектуальне (об'єктивне) і людське інтерсуб'єктивне розуміння. Інтелектуальне розуміння здійснюється через зрозумілість інформації та її пояснення. Останнє є необхідним для розуміння, але недостатнім. Розуміння завжди інтерсуб'єктивне, оскільки передбачає пізнання суб'єктом іншого суб'єкта. Розуміння обов'язково охоплює процес емпатії, ототожнення себе з іншим, вимагає відкритості, поваги та уважності” [4, с. 15].

Тож на основі наведених роздумів стає очевидним, що у більшості випадків причинами конфліктів є не лише жага до влади чи збагачення, відсутність соціальної справедливості, низький рівень толерантності до

Іншого, як було вказано у попередніх роботах, а в перше чергу – відсутність цілісного розуміння закономірностей багатоманітних процесів навколишньої реальності та, на основі цього, відсутність порозуміння з людьми. У той час як велика кількість дослідників з різних країн світу розтлумачує сучасну добу як “суспільство знань”, людство продовжує потерпати від насилля, значних гуманітарних втрат, відвертого чи завуальованого геноциду. У зв’язку із цим варто з’ясувати дійсні переваги та недоліки даної концепції зважаючи на поточні реалії сучасного суспільства.

В українському науковому дискурсі концепція суспільства знань уже давно є популярною та водночас дискусійною. Її обговорюють як на академічному, так і на політичному рівні. Зокрема, відділ гуманітарної політики Національного інституту стратегічних досліджень дає таку характеристику цьому поняттю: “Суспільство знань, яке виникає як нова суспільно-економічна формація держави у XXI сторіччі, тісно пов’язане з особливою роллю знання у сучасному цивілізаційному розвитку. На відміну від інформаційного суспільства, що визначається досягненнями технологій, поняття “суспільство знання” передбачає більш розлогі соціальні, етичні і політичні параметри” [7].

Концепція “суспільства знань” – це, по суті, ще одна реінкарнація головної ідеї Просвітництва, а саме величності людського розуму, святої віри в безповоротне благо загальнолюдської освіченості та наявності будь-яких знань. Але, водночас, поряд з загальними тенденціями минулого в ціннісній структурі теорії “суспільства знань” існують і новоутворення, що не мали своїх аналогів раніше. Зокрема цінність знань відтепер не є субстанційною – вони цінні завдяки практичним можливостям, які можуть потенційно бути досягнені в результаті їх здобуття. Саме тому, концепцію “суспільства знань” можна умовно назвати концепцією “прагматичного неопросвітництва”, в якому знання починають існувати не інакше, як у практичному проектуванні, плануванні та стратегіях.

Безвідносна цінність гуманітарного знання Античності та Нового часу в сучасну епоху заміщується відносною цінністю, яка прив’язана до прагматичної епістемології. Це особливо виразно прослідковується на сучасних адміністративних реформах у Європейському освітньому просторі, де акцент ідеалістичної свободи вищої освіти та науки зміщується в бік інструментальної “свободи для”. Як відзначає сучасний грецький дослідник А. Казаміас: “Дискурс ЄС щодо освіти та професійної підготовки пройнятий інструменталістським етосом, який розглядає знання і культуру як засіб досягнення економічних цілей...” [13, с. 32]. Саме на таких конкретних прагматичних засадах, що розглядають гуманітарні науки як пізнавально-виробничий інструмент, і ґрунтується сучасний ідеал європейської освітньої політики, амбіційно іменованій “суспільством знань”.

Серед сучасних прихильників концепції “суспільства знань”, що популярні за кордоном проте мало відомі в Україні, варто виділити шведських дослідників С. Сьорлінга та Г. Вессурі. Відомі професори з університету в Стокгольмі тісно співпрацюють з організацією ЮНЕСКО і наразі є одними з головних теоретиків цієї ідеї. На їх думку, головними труднощами втілення відповідної концепції суспільного блага є на сьогодні наявна суперечність між “економікою знань” та “суспільством

знань”. Перше розглядає знання як товар, який має досить потужний попит та потенціал, друге вбачає у знаннях спосіб досягнення суспільного блага [18].

З одного боку, економічна цінність знань дає можливість повернути до них небачену раніше увагу, залучити додаткові кошти та політичні зусилля, а з іншого, це може стати наслідком радикальної втрати певних важливих аспектів науки, які виявилися економічно не вигідними та недоцільними. Усе це пов'язано, в тому числі, з глобалізацією, яка несе ще один виклик у вигляді транскордонної експлуатації інтелектуальних та навчальних ресурсів. Капіталістична глобалізація викликає лібералізацію і приватизацію економіки та суспільних благ, в тому числі й освіти та науки. Таким чином, це ідеологія, яка прагне нав'язати неоліберальну дисципліну вищій освіті, це система значень, яка впливає на всі аспекти академічного підприємництва, в тому числі навчання, дослідження та обслуговування.

Найбільше прихильників концепції “суспільства знань” належать до американського наукового співтовариства. Вони здебільшого вважають, що максимальне збільшення практичної складової знань сприяє збільшенню капіталовкладень в освіту, а отже, підвищує її якісний рівень. Як зазначає з цього приводу американський дослідник голландського походження Т. Вірт: “Масове поширення ІКТ та Інтернету, здається, сприяють розвитку нових знань і нового ставлення до знання. Концепція знань розширена із суто теоретичного знання (“старі знання”), в бік знань, які водночас є більш орієнтованими на практику (“нові знання”)” [21, с. 17].

На противагу цьому О. Зінов'єв вважає, що технологізація та фальсифікація знань у сучасному, насамперед, західному світі призвела до втрати так званого “фактору розуміння” – особливої здатності розвинутого інтелекту бачити сенс загальної картини знань, їх необхідності та головної цінності. “Лінія західноєвропейської цивілізації, розпочата мислителями минулих століть, виявилася просто обірваною як один із визначальних факторів соціальної еволюції. З еволюційного процесу людства випадає його значна частина. Безглуздість еволюції полягає в тому, що зараз легше підготувати тисячі фахівців у найрізноманітніших сферах науки, ніж одного єдиного, справді вільного від пересудів у розумінні основ пізнання світобудови і здатного розвинути досить високі результати своїх досліджень” [3, с. 508].

Сучасна ситуація в інтелектуальній сфері буття є схожою на екологічну – вона забруднена та понівечена, але, на відміну від останньої, проблеми інтелекту людства залишаються на периферії – ніхто не помічає її катастрофічного стану. Суспільство знань, яке пропонується західними політиками, це не більше ніж суспільство технічного споживання інформації, яке не зробить людство розумнішим.

Нове суспільство нині кваліфікується не лише як “суспільство знань”, інформації, послуг, а й як “суспільство ризику”, несподіваних викликів, страху, небезпеки війни. Зокрема, У. Бек висловлює нове розуміння ризику, носієм якого є не людина, яка ризикує, а соціальна дійсність, створена новою епістемологічною та інтелектуальною культурою. Ризики тепер стають непідвладні людині, вони більше не залежать від її сміливості або недбалості. Ризикам підлягають усі соціальні групи та категорії людей. Вони кардинально руйнують основи життя та загрожують цивілізації

самознищенням. Крім того, відбувається “виснаження” наявної інтелектуальної культури, яку заступає система нових за змістом і смислом ідей, моральних та інтелектуальних імперативів. Тобто людство почало усвідомлювати, що опинилося в “пастці” власної могутності: розвиток науки породив загрозу термоядерного, нейтронного знищення, антична “любов до мудрості” була підмінена “цинізмом знання”, позбавленого моральних критеріїв [2].

У 2000 році ЮНЕСКО в рамках програми “Освіта для всіх” створила для себе список цілей на 15 років, що станом на 2015 рік досягнуті лише частково. У позиційному листі “Освіта після 2015” на освіту покладається важлива роль індикатора справедливого світового розвитку, а також одного із засобів ліквідації конфліктів. “В умовах стурбованості соціальною нерівністю та нерівною участю людей у світовому розвитку, зі збереженням внутрішніх і міжнаціональних конфліктів та соціальної напруженості підвищена увага приділяється центральній ролі освіти у зміцненні миру та соціальної згуртованості. З цієї позиції освіченість у принципах “глобального” співтовариства, участь у громадянському суспільстві, а також навчання жити разом вийшли на перший план у якості ключових завдань соціального виховання.

На думку вчених, для запобігання насильства та збереження миру варто запроваджувати так звану миротворчу освіту у всіх країнах. Миротворча освіта – це основні знання, настанови та цінності, що прагнуть трансформувати такі способи мислення, настанови та поведінки людей, що створюють або поглиблюють насильницькі конфлікти. Вона спрямована на виховання культури миру – усвідомлення цінності й значущості ненасильницьких практик поведінки на індивідуальному рівні та недопущення війни як засобу врегулювання міжнародних суперечок.

Освіта для миру бере свій початок у США у 50-х рр. ХХ ст., коли два американських вчителі й активіста-миротворця Г. К. Абрамс та Ф. Шмідт заснували міжнародну неурядову організацію – фундацію освіти для миру. Її гаслом є наступний вираз: “Руки – для того, щоб допомагати, а не завдавати болю” [19]. Свою головну місію члени цієї організації вбачали у тому, щоб навчати дітей і дорослих розумінню динаміки конфлікту та поширенню миротворчих навичок у сім’ях, школах, громадах і в усьому світі. Фундація освіти для миру є лідером у сфері розроблення навчальної програми “вирішення конфліктів” та викладання цього курсу. Працівники організації пишуть і публікують матеріали, які сьогодні використовують у більш ніж 20 тис. навчальних закладах усього світу. Програма передбачає вивчення таких нагальних питань: попередження насильства, соціальне емоційне навчання, шляхи вирішення конфліктів, навички співпраці і взаємодії в колективі, виховання характеру і цінностей, попередження булінгу.

Наприклад, І. Гарріс виокремлює такі типи освіти для миру: інтернаціональне виховання, освіта щодо розвитку, освіта щодо прав людини та освіта щодо вирішення конфліктів. Ці типи відрізняються різними аспектами, але всі вони мають спільну основу: вони визнають відмінності у переконаннях як реальність людського суспільства. Базуючись на цьому, вони пояснюють коріння насильства, його різні форми та шукають альтернативи насильству [11]. Необхідно зазначити, що є багато інших типів освіти для миру, сформованих історичними,

соціальними та культурними контекстами країн.

Демократична громадянська освіта є однією з найбільш популярних моделей освіти для миру. Її головна мета – виховати критично мислячих громадян за допомогою дебатів, активного навчання та командної праці. Це вимагає нових педагогічних підходів для того, щоб учні могли вільно обговорювати гострі, суперечливі питання. Так, палестинські та ізраїльські учні під час вивчення курсу освіти для миру обговорюють конфлікт у Північній Ірландії, країні, далекій від Середнього Сходу, і тому здатні зрозуміти протилежні погляди. Такий підхід є ефективним, тому що учні не мають прямого емоційного залучення в конфлікт, а отже можуть аналізувати його динаміку більш об'єктивно.

Інший тип моделі освіти для миру, що широко застосовується у постконфліктних країнах сьогодні – це міжгрупова діяльність. Такий різновид діяльності спрямований на розвиток довіри між особистостями, а також різними соціальними групами. Він має на меті виховання емпатії за допомогою міжлюдських контактів. Такий підхід до освіти для миру базується на принципі, який Дж. Пейдж називає “етика піклування” і наголошує, що “відносини людей є більш важливими, ніж принципи” [17]. Згідно з етикою піклування, вихователі прагнуть створити середовище, де діти навчаються плекати людські відносини, що ґрунтуються на довірі та піклуванні.

Освіта для миру у закладах вищої освіти – це академічна дисципліна, що базується на політичних науках, соціології, історії, теології, психології та філософії. Основними цілями вивчення освіти для миру у закладах вищої освіти є: виховання студентської молоді, розуміння причин збройних конфліктів, розвиток шляхів їх попередження і подолання, створення мирного і справедливого суспільства. Як відомо, в університеті Толедо в Іспанії існує бакалаврська програма з вивчення проблем миру і онлайн-програма освіти для миру. Ці навчальні програми спрямовані на дослідження питань, пов'язаних з філософськими, соціологічними та психологічними аспектами вивчення проблеми зменшення та викорінення насильства у світі.

Університет Нотр-Дам видає диплом магістра з глобальних прав, для тих, хто прагне побудувати мир, зацікавлений у політичних змінах у суспільстві, лідерстві, аналізі конфліктів та боротьбі за права людини. В університеті Мічігану реалізуються програми, присвячені проблемам боротьби з насильством і дискримінацією, а також програми з питань соціальної справедливості. В Університеті Кабіанги 21 вересня 2017 р. було оголошено Днем миру, студенти обговорювали питання миру і гармонійного співіснування людей, садили дерева, брали участь у мирній ході. Гасло цього заходу – “Разом до миру, поваги, безпеки та гідності для всіх” [11]. Збільшення уваги до освіти у дусі миру збоку вищих навчальних закладів свідчить про усвідомлення світовою академічною спільнотою потреби щодо підготовки сучасного фахівця до життєдіяльності в умовах конфліктів, економічних та соціальних криз, духовного занепаду людства.

Як зазначає В. Андрущенко, освіта є потужним засобом формування неконфліктної свідомості, миролюбного світогляду, що дозволяє у подальшому його носіям реалізовувати принцип миру у політичній, державній, професійній діяльності. Навчання розв'язанню конфліктів сконцентроване на соціально-поведінкових проявах конфліктів. Така

освіта зорієнтована на формування умінь вирішення міжособистісних конфліктів техніками переговорів та посередництва, а також на вироблення вмінь налагодження комунікацій шляхом активного слухання, визначення потреб, розділення фактів та емоційних висновків [1]. На основі цього стає очевидним, що філософія освіти у душі миру має пронизувати у вищому навчальному закладі кожний напрям підготовки, кожную спеціальність – від вчителя і до дипломата. Такі принципи як демократія та гуманізм мають бути не лише проговорені, але й відтворені у навчальному процесі вищої школи.

У серпні 2015 року рішенням японського уряду гуманітарні факультети були ліквідовані в більшості національних вишів. Політики пояснюють таке рішення тим, що ці підрозділи є “непотрібними” для розвитку країни. Японська система освіти досить давно прийняла американський патерн освіти для економічного розвитку. Часткова ліквідація гуманітаристики зі структури освітньої системи є, по суті, радикальним способом прискорення процесу прагматизації освіти, її відповідності міжнародному зразку. Адже гуманітарна освіта і наука, яка надто повільно реагує на зовнішні перетворення, виявляється своєрідним “баластом” руху інновацій.

Питання реформації університету натрапляє на давню освітню проблему сформувану Аристотелем: чи є знання самоцінним, чи знання потрібно отримувати лише з розрахунку на здійснення персональної діяльності? Слід навчати філософа чи функціонера? В цьому векторі розвивається основна полеміка сучасної вищої школи у багатьох країнах.

Відповісти на дане запитання однозначно – означає знехтувати тими чи іншими компонентами – чи то аксіологічними, чи то праксеологічними, які у сукупності становлять фундамент вищої освіти у її класичному розумінні. Якщо для реалізації концепції суспільства знань ключовим є засвоєння фаху через набуття практично значущих компетентностей випускниками вищих навчальних закладів, то для суспільства порозуміння пріоритетним є засвоєння гуманістичних цінностей, відношення до людини як до кінцевої мети, а не як до засобу у досягненні певних цілей. Мова йде не про те, щоб відмовитися від вивчення прикладних наук, відсторонитися від переваг сучасних технологій. Скоріше йдеться про діалектику гуманітарної освіти та точних наук, що надасть змогу університетами, з одного боку, бути фінансово забезпеченими, а з іншого – залишатися гарантами національної безпеки держави.

Висновки з даного наукового дослідження та перспективи подальших наукових пошуків. Проект під назвою “суспільство порозуміння” – це не просто часткова трансформація концепції суспільства знань з акцентом на пріоритетність абсолютних цінностей над практичними. Насправді це багатоаспектний і перспективний напрямок розвитку сучасної цивілізації, який передбачає синтез класичних традицій та передових технологій заради досягнення блага людського індивіда. Лише тоді, коли людина прагнучиме до порядку, а не хаосу через пізнання Бога у душі Середньовіччя, коли гармонійний розвиток особистості буде підкріплений спонуканнями совісті у душі Відродження, а прагнення до свободи та справедливості буде об’єднувати більше ніж жага до самоствердження у душі Просвітництва, відбудуться якісні фундаментальні

зсуви у цьому напрямку.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко, ВП., 2019. 'Цивілізаційна цінність миру в освітньому контексті', *Освіта для миру : збірник наукових праць, Т.1.*, К. : Юрка Любченка, С. 47
2. Бек, У., 2000. 'Общество риска. На пути к другому модерну', М. : Прогрес, 384 с.
3. Зиновьев, А., 2006, 'Фактор понимания', М. : Алгоритм, С. 508.
4. Кремень, ВГ, 2019. 'Освіта як запорука миру : шлях до людини', *Освіта для миру : збірник наукових праць, Т.1.*, С. 15
5. Ледерак, Дж., 2019. 'Розбудова миру. Стале примирення в розділених суспільствах', К. : Дух і Літера, 256 с.
6. Морен, Э., 2007. 'Образование в будущем : семь неотложных задач', М. : Прогрес, С. 78.
7. Національний інститут стратегічних досліджень, 2019. 'Програмні заходи розбудови суспільства знань : світовий досвід для України', *Інформаційний портал Національного інституту стратегічних досліджень*. Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/monitor/may/9.htm> [Дата звертання 02 Грудня 2019].
8. Терепищій, СО., 2015. 'Критика концепції "Суспільства знань" в контексті проблем інформаційної епохи', *Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : Науковий вісник : Зб. наук. праць, Вип. 97 (6)*, Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, С. 192-196.
9. Хоменко, ГВ., 2019. 'Освіта в конфліктному суспільстві : розвиток ідей толерантності', *Освітній дискурс: збірник наукових праць, випуск 15 (7-8): гуманітарні науки*, С. 38-49.
10. Хоменко, ГВ., 2019. 'Соціально-філософський аналіз феномену миробудівництва в контексті вищої освіти', *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія, збірник наукових праць, випуск 40(53)*, С. 133-140.
11. Harris, IM., 2004 'Peace education. Theory', *Journal of Peace education, 1.1*, P. 5-20.
12. Isoraite, M., 2019. 'The importance of Education in Peace Making', *Munich Personal RePEc Archive*. Available at : <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/91262> [Accessed 01 December 2019].
13. Kazamias, AM., 2010. 'The Owl of Athena: Reflective Encounters with the Greeks on Pedagogical Eros and the Paideia of the Soul (Psyche)', *Changing Educational Landscapes*, Athens : Springer, P. 32.
14. Khomenko, G., 2019. 'Philosophical foundations of Ukrainian higher education strategy as tool for peacebuilding', "The day of science of the faculty of phylosophy – 2019", *Abstracts of International scientific conference*, P. 143.
15. McGlynn, C., Zembylas, M., ed., 2009. 'Peace education in conflict and post-conflict societies : Comparative perspectives', *Springer*, 273 p.
16. Pacheco, IF., 2013 'Conflict, postconflict, and the functions of the university : Lessons from Colombia and other armed conflicts', *Boston College University Libraries*, P. 531.

17. Page, JS., 2004. 'Peace education : Exploring Some Philosophical Foundations', *International Review of Education*, 50.1, P. 3-15.
18. Sörlin, S., 2007. 'Knowledge society vs. Knowledge Economy : Knowledge, Power, and Politics', New York : *Palgrave Macmillan*, 189 p.
19. 'Teaching peace, creating solutions'. Available at : <https://peaceeducation.org> [Accessed 01 December 2019].
20. Terepyshchyi, S., 2019. 'Transcultural Identity : Ukrainian Higher Education Strategy as a Tool for Peacebuilding', *Challenges of Postcolonialism : Philosophy, Religion, Education : Materials of the 5th International Scientific and Practical Conference*, Kyiv : *Publishing House of NPU Dragomanov*, P. 49-51.
21. Weert, van T., 2010. 'Education and the Knowledge Society', Iowa : *Kleyton press*, P. 17.

References:

1. Andrushchenko, VP., 2019. 'Tsyvilizatsiina tsinnist myru v osvithnomu konteksti (The Civilizational Value of Peace in Educational Context)', *Osvita dlia myru : zbirnyk naukovykh prats*, T.1, S. 47.
2. Bek, U., 2000. 'Obshchestvo ryska. Na puty k druhomu modern (Risk Society : Towards a New Modernity)', M. : *Prohres*, 384 s.
3. Zynovev, A., 2006, 'Faktor ponymaniya (The Factor of Understanding)', M. : *Alhorytm*, S. 508.
4. Kremen, VH, 2019. 'Osvita yak zaporuka myru : shliakh do liudyny (Education as a Pledge of Peace : The Way to Man)', *Osvita dlia myru : zbirnyk naukovykh prats*, T.1, S. 15
5. Lederak, Dzh., 2019. 'Rozbudova myru. Stale prymyrennia v rozdilenykh suspilstvakh (Peacebuilding. Sustainable Reconciliation in Divided Societies)', K. : *Dukh i Litera*, 256 s.
6. Moren, E., 2007. 'Obrazovanye v budushchem: sem neotlozhnykh zadach (Education in the Future : Seven Urgent Tasks)', M. : *Prohress*, S.78.
7. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen, 2019. 'Prohramni zakhody rozbudovy suspilstva znan : svitovy dosvid dlia Ukrainy (Programming Measures to Build a Knowledge Society : A World Experience for Ukraine)', *Informatsiynyi portal Natsionalnogo instytutu stratehichnykh doslidzhen*. Rezhym dostupu : <http://old.niss.gov.ua/monitor/may/9.htm> [Data zvertannya 02 Hrudnya 2019].
8. Terepyshchyy, SO., 2015. 'Krytyka kontseptsiiy "Suspil'stva znan" v konteksti problem informatsiynoyi epokhy (Critique of the Concept of the "Knowledge Society" in the Context of the Problems of the Information Age)', *Hileya. Istorychni nauky. Filosofs'ki nauky. Politychni nauky : Naukovyy visnyk : Zb. nauk. prats'*, Vyp. 97 (6), Kyiv : *NPU imeni M. P. Dragomanova*, S. 192-196.
9. Khomenko, HV., 2019. 'Osvita v konfliktnomu suspilstvi : rozvytok idei tolerantnosti (Education in a Conflict Society : Developing Ideas of Tolerance)', *Osvitnii dyskurs : zbirnyk naukovykh prats*, vypusk 15 (7-8) : *humanitarni nauky*, S. 38-49.
10. Khomenko, HV., 2019. 'Sotsialno-filosofskyi analiz fenomenu myrobudivnytstva v konteksti vyshchoi osvity (Socio-philosophical Analysis of the Phenomenon of Peacebuilding in the Context of Higher

- Education)', *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Serii 7. Relihiieznavstvo. Kulturolohiia. Filosofii, zbirnyk naukovykh prats, vypusk 40(53)*, S. 133-140.
11. Harris, IM., 2004 'Peace education. Theory', *Journal of Peace education*, 1.1, P. 5-20.
  12. Isoraite, M., 2019. 'The importance of Education in Peace Making', *Munich Personal RePEc Archive*. Available at : <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/91262> [Accessed 01 December 2019].
  13. Kazamias, AM., 2010. 'The Owl of Athena: Reflective Encounters with the Greeks on Pedagogical Eros and the Paideia of the Soul (Psyche)', *Changing Educational Landscapes*, Athens : *Springer*, P. 32.
  14. Khomenko, G., 2019. 'Philosophical foundations of Ukrainian higher education strategy as tool for peacebuilding', "The day of science of the faculty of phylosophy – 2019", *Abstracts of International scientific conference*, P. 143.
  15. McGlynn, C., Zembylas, M., ed., 2009. 'Peace education in conflict and post-conflict societies : Comparative perspectives', *Springer*, 273 p.
  16. Pacheco, IF., 2013 'Conflict, postconflict, and the functions of the university : Lessons from Colombia and other armed conflicts', *Boston College University Libraries*, P. 531.
  17. Page, JS., 2004. 'Peace education : Exploring Some Philosophical Foundations', *International Review of Education*, 50.1, P. 3-15.
  18. Sörlin, S., 2007. 'Knowledge society vs. Knowledge Economy : Knowledge, Power, and Politics', New York : *Palgrave Macmillan*, 189 p.
  19. 'Teaching peace, creating solutions'. Available at : <https://peaceeducation.org> [Accessed 01 December 2019].
  20. Terepyshchyi, S., 2019. 'Transcultural Identity : Ukrainian Higher Education Strategy as a Tool for Peacebuilding', *Challenges of Postcolonialism : Philosophy, Religion, Education : Materials of the 5th International Scientific and Practical Conference*, Kyiv : *Publishing House of NPU Dragomanov*, P. 49-51.
  21. Weert, van T., 2010. 'Education and the Knowledge Society', Iowa : *Kleyton press*, P. 17.